

ПСИХИЧНИ ОСОБЕНОСТИ И НАГЛАСИ, СВЪРЗАНИ С ПУШЕНЕТО В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

Георги Саров* , Михаела Сарова, Веселина Русинова

Това изследване анализира едновременно множество показатели, описващи психосоциалните нагласи и психичните особености, свързани с пушенето при юношите. Данните от него показват, че юношите, които пушат редовно повече от 10 цигари дневно, е по-малко вероятно да се интересуват от постигането на академични успехи, по-малко се стремят към рационална организация на живота си, но са по-емоционални, по-комуникативни и по-успешни в интимните си отношения. В заключение предлагаме хипотеза, описваща пушенето като част от инструментариума на една жизнена стратегия, при която легитимните социални цели не са така валидни както личните преценки, междуличностните отношения и сексуалната ефективност и дискутираме необходимостта от корекции в превантивните стратегии.

УВОД

Продължителното тютюнопушене причинява редица хронични заболявания и значителни икономически загуби за обществото. Срещу тази прозаична констатация обаче стои богата съвкупност от личностни мотиви и желания, които е трудно да бъдат игнорирани с рационални съображения от биологически и икономически характер. Медицинската наука дълги години се заблуждаваше, че прозаичната истина има прозаични решения. Милиони долари бяха инвестирани в здравнообразователни кампании по целия свят, а резултатите бяха незадоволителни. Че пушенето е вредно за здравето, не се оспорва дори от самите пушачи. Големият въпрос е: „Защо въпреки това милиони хора по света пушат?“ Ето някои от отговорите:

* Гл. ас. д-р Георги Саров — Тракийски университет, Медицински факултет, Стара Загора.
Адрес за контакти: gsarov@yahoo.com

Пушенето е свързано с някои особености на личността, които увеличават риска да бъдеш пушач. Последните няколко десетилетия започнаха интензивни изследвания върху връзката между някои качества на личността и пушенето. В тази насока най-много се експлоатира представата за личността, като съставена от пет дименсии: екстравертност (extraversion), любезност (agreeableness) съзнателност (conscientiousness), емоционална стабилност (emotional stability) и готовност за експериментиране (openness to experience). Редица изследвания потвърдиха, че повишените екстравертност и невротизъм (Munafò et al. 2007; Munafò & Black 2007), както и повишената враждебност (van Loon et al. 2005) у юношите се асоциират с повишена вероятност за последваща инициация на пушенето. Това правило обаче се оказва вярно само извън северноамериканския континент, тъй като в Канда и САЩ пушенето не е сигнификантно свързано с екстраверсията (Malouff et al. 2006). Високи нива на невротизъм и ниски нива на любезност и съзнателност се асоциират не само с ранна инициация на пушенето (преди 18 г.), но и с по-голям брой изпушени цигари дневно (Hooten et al. 2005). Неконвенционалността също е позитивно асоциираща се с пушенето, като тази връзка е най-силна при рано започващите пушенето (Brook et al. 2006). Отвореността към новости пък има индиректен ефект върху пушенето, като повишава възприемчивостта към рекламите на тютюневи изделия (Audrain-McGovern et al. 2006).

Тъй като пушенето е нежелано социално явление, индивидите, които го практикуват, са в една или друга степен антисоциални (Grekin et al. 2006) и **девиантни** (Dierker et al. 2007). Впоследствие представата за пушенето като характерна черта на девиантното поведение се допълни със становището, че то е един от трите високо специфични предиктора (заедно с употребата на алкохол и марихуана) на ранната сексуална инициация (Tucker et al. 2006; Guo et al. 2005; Donnelly et al. 2001; Chervyakov 1997) — също социално нежелано явление, водещо до преждевременна бременност и увеличаващо честотата на абортите.

Макар и различни като обяснения, всички изследователски подходи предварително възприемат пушенето като социално нежелано и вредно за здравето. Така науката нарушава един от своите най-важни принципи — безпристрастност към обекта на изследването. Тя приема, че обществото с неговите ценности е върховен критерий при определяне на правилното и така прави пушенето безусловна девиантна алтернатива. Но дали наистина пушенето е нещо чак толкова лошо... и защо тогава толкова много хора по света го практикуват?... Дали то не им дава нещо, което не успяват да намерят другаде и в чисто личен план компенсира здравните му рискове? За да потърсим поне частичен отговор на тези въпроси, ние решихме да проведем анкетно изследване при юноши от средните училища за връзката между академични успехи, комуникативност и сексуалност, от една страна, и пушенето, от друга. Основната ни хипотеза бе, че едновременното изследване на тези